

Posudek diplomové práce Miroslava Zvelebila
„Výklad Atanášova vyznání víry podle Hildegardy z Bingenu“

Tématem předložené diplomové práce je méně známý text slavné německé mystičky a vizionářky z 12. století Hildegardy z Bingen, její „Výklad Atanášova vyznání víry“, jež se autor ve své práci pokusil představit a zasadit do dobového myšlenkového rámce i do kontextu Hildegardina díla.

Očividně poctivě připravená práce sestává z hlavní části výkladové a z několika příloh, tvořených kratšími překlady a přehledem hildegardovské literatury v češtině. Část výkladová tvoří přitom co do rozsahu a významu jednoznačně jádro práce. Úvodní exposé je pojato vcelku široce: čítá představení české literatury věnované Hildegardě, dále Atanášova vyznání včetně dějin bádání o něm jeho a význačných komentářů k němu, Hildegardina života a její doby, rukopisných a edičních tradic jejího Výkladu a konečně též představení korespondence mezi Hildegardou a jejím tajemníkem Volmarem, jakož i Hildegardina listu řeholnicím na Rupertsbergu. Tento úvodní rozběh přitom nechce jen dostát formálním požadavkům kladeným na tento typ prací, ač toto činí způsobem vzorným (možná poněkud na úkor živosti textu až příliš vzorným), ale obsahuje i relevantní zamyšlení nad tím, v jakém kontextu se vlastní Hildegardin Výklad Atanášova vyznání zrodil a jaký je jeho smysl, přičemž zde autor formuluje vlastní stanovisko k této otázce. Jak se dozvídáme ze samého závěru práce (ale příležitostně i z jiných míst), bylo Zvelebilovým záměrem nejen prosté představení textu, samo o sobě jistě užitečné a dosti zevrubné, ale též prokázání, že jeho autorka v něm podává teologicky relevantní koncepci, svědčící o její záměrné snaze zdůraznit duchovní životnost a inspirovanost monastické teologie oproti vyprahlé a formalizované teologii scholastické. S tímto posledním tvrzením samotným rád souhlasím, ač mám dojem, že z prezentovaného Výkladu tento závěr vyplývá jen volně.¹

Ponechám nyní stranou přípravné kapitoly a zaměřím se na samotný Výklad Atanášova vyznání víry, jak jej autor podává. Nehodlám přitom toto líčení rekapitulovat a hodnotit jeho myšlenkový běh. K tomu mi jednak chybí potřebné hlubší a širší intelektuální zasloučení do konkrétních detailů, jednak už Zvelebilovo podání samo je především velmi věrnou a podrobnou rekapitulací Výkladu. Dokonce natolik věrnou, že se vnucuje otázka, zda vzhledem k připojenému českému překladu textu nebylo přece jen vhodnější dát interpretaci poněkud větší rozlet a myšlenkový přesah. Osobně bych větší kontextualizaci jednotlivých témat Hildegardina výkladu napříč dějinami křesťanského myšlení rozhodně uvítal, vždyť právě na ní by specifika Hildegardina postoje či postojů mohla dobře vyniknout. Nicméně nejde tu o absenci absolutní: alespoň u úvodní části Výkladu autor projevuje schopnost na takovéto kontexty poukázat a zužitkovat je, například u tématu Boží Moudrosti. I zde (a právě zde!) by se ovšem dalo téma nastínit plastičtěji, podobně jako v případě motivu Luciferova pádu, kde Zvelebil vhodně zmiňuje Órigenovu koncepci stvoření, ale už ne třeba Augustinovu, jež byla pro dějiny jeho interpretace významná. I když v případě Moudrosti a Luciferova pádu jde o dva výrazné motivy, které v pozdější tradici „německé mystiky“ sehrály výraznou roli, je ovšem, připouštím, na druhou stranu otázkou, co konkrétně by zde pro daný výklad bylo z těchto poukazů možno vytěžit, pomineme-li samo rozšíření obzoru a zjištění, zda Hildegardiny názory v tomto bodě byly do budoucna vlivné. Podobně ve výkladu trojiční části Atanášova vyznání například zmínka o Hildegardině pojetí Boha jako ohně a duše jako ohně je sice autorem do jisté míry interpretačně rozvedena (poukazem na obdobná místa ve *Scivias* atd.), přece by ale bylo lze si přát vyzvědět víc, pokud jde o využití obdobné metafory u jiných autorů dřívějších i pozdějších, anebo naopak o její vymezení vůči jiným metaforickým koncepcím Trojice (zvl. např. Augustinově či pozdější Tomášově). Pokud autor hodlá poukázat na specifickou inspirovanou „klášterní teologii“ oproti formalizované scholastické, možná právě zde by se otevíral prostor k určitému srovnání a vyhranění. Stejně tak by bylo možno vyvodit více ze zmínky o příměru Boží Trojice k rostlině, kde se malý exkurs do Hildegardina vitalistického náhledu na svět a Boha přímo nabízí.

¹ Jen na okraj poukazuji, že obecně o specifické ženské teologii ve středověku jakožto o teologii imaginativní a narativní hovoří ve svých publikacích Zvelebilem často citovaná autorka Barbara Newman.

Připustíme však, že v těchto poznámkách se zčásti odráží subjektivní naladění autora tohoto posudku, jenž (jsa navíc filosof, nikoli teolog) osobně lne k tématům, blízkým jeho zájmům. Bylo-li na počátku řečeno, že jde o práci poctivě připravenou, je třeba nyní povědět, v jakém smyslu tato charakteristika, po pravdě výraznější než desiderata zmíněná výše, platí.

Ocením-li vysoko nejprve formální stránku podané diplomové práce, není to zdaleka to nejmenší. Svým dobrým slohem, suverénním zvládnutím gramatiky a minimálním počtem překlepů (opravdu nejde o samozřejmosti ani u prací odborných autorů „vyšší šarže“!), precizním a konzistentním zpracováním poznámkového aparátu a připojené bibliografie i celkově vzorovým naplněním požadavků na akademickou práci tohoto typu se řadí na vyšší příčle pomyslného žebříčku odborných textů. Také úroveň připojených překladů je vysoká, ač zde již nelze rozlišit, nakolik zasáhla ruka redaktora Filipa Outraty, na niž autor čestně poukazuje. I když relevantní užitou literaturu by jistě bylo možno dále rozšiřovat – a vzhledem k výše uvedeným připomínkám bych to osobně uvítal, nebo přinejmenším při případné další práci na tématu doporučil –, pro daný účel lze i Zvelebilovu řešeršní práci a výběr zpracovaných knižních i časopiseckých titulů považovat za dostačující. Autor rozhodně prokázal dobrou schopnost orientovat se v latinském teologickém textu a s pomocí sekundární literatury, konzultované v několika jazycích, jej zasadit do adekvátního kontextu a porozumět mu. Zároveň s pomocí přípravných prací dospívá k vlastním netriviálním závěrům ohledně povahy zkoumaného textu a polemizuje s názory jiných badatelů.

S přihlédnutím ke všem těmto skutečnostem považuji diplomovou práci Miroslava Zvelebila za solidně zvládnutou, hodnotím ji pozitivně, stupněm B, a doporučuji její přijetí k obhajobě.

V Praze, 4. 9. 2012

Martin Žemla, Ph.D.